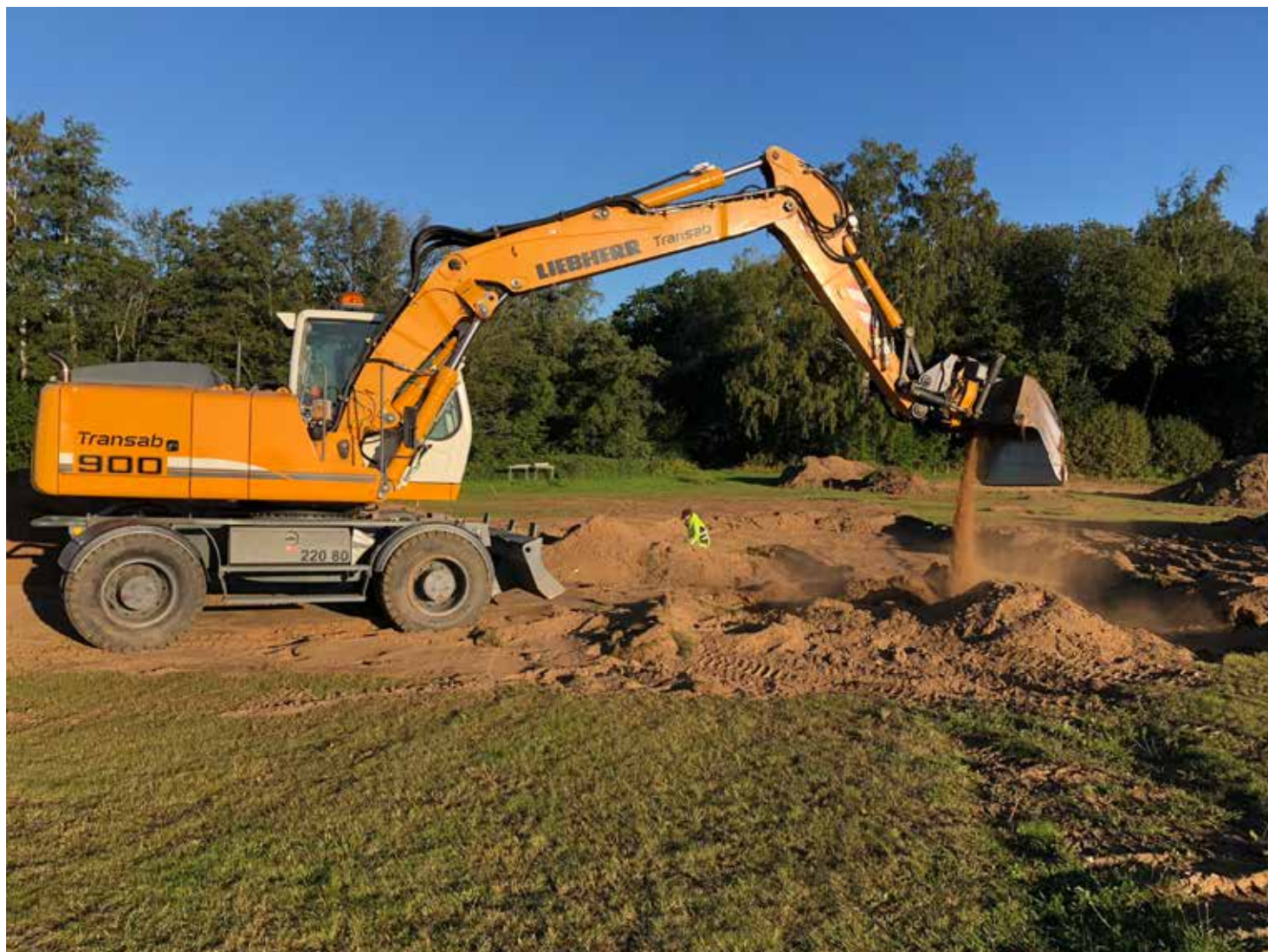

Stenålder i kvarteret Utblicken

Arkeologisk förundersökning av boplatslämningarna L2021:93 och L2021:94 inför byggnation på fastigheten Utblicken 1, Jönköpings socken i Jönköpings kommun, Jönköpings län

Stenålder i kvarteret Utblicken

Arkeologisk förundersökning av boplatslämningarna L2021:93 och L2021:94 inför byggnation på fastigheten Utblicken 1, Jönköpings socken i Jönköpings kommun, Jönköpings län

Jönköpings läns museums dnr: 2020-151
Länsstyrelsens dnr: 431-4586-2020

Rapport, foto och ritningar: Jörgen Gustafsson
Grafisk mall: Anna Stålhammar
Distribution: Digital Pdf

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping
Tel: 036-30 18 00
E-post: info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY. Villkor finns tillgänglig på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>.

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor, Geografiska Grunddata samt Geodata (FUK) är återgivna enligt tillstånd: Fastighetskartan © Lantmäteriet. Ärende nr MS2007/04833, nr MS2012/03742 samt dnr i2012/1091. Terrängkartan, samt GSD–Översiktskartan: Lantmäteriet (CC0) Spridningstillstånd för drönbilder med geografisk information: LM2021/008122.

ISSN: 1103-4076

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2021

Innehåll

Sammanfattning och åtgärdsförslag.....	5
Inledning.....	7
Målsättning och Metod.....	7
Topografi	8
Fornlämnings- och kulturmiljö.....	8
Tidigare undersökningar.....	9
Resultat.....	9
Fynd	13
Administrativa uppgifter.....	14
Referenser.....	15
Kartmaterial.....	15
Tryckta källor och litteratur	15

Bilagor

Bilaga 1.	Anläggningstabell
Bilaga 2.	Fyndtabell
Bilaga 3.	¹⁴ C-resultat

Figur 1. Utdrag ur terrängkartan. Skala 1:50 000

Sammanfattning och åtgärdsförslag

Jönköpings läns museum genomförde under september månad 2020 en arkeologisk förundersökning på fastigheten Vättersnäs 1:1 (blivande kv Utblicken 1) inför byggnation av bostadshus. Förundersökningsområdet var 7800 kvadratmeter stort.

Vid utredningen våren 2020 (Haltiner Nordström 2020) påträffades två härdar och fyra härdbottnar inom utredningsområdet. Målsättningen var nu att avgränsa dessa lämningar. När schakten utvidgades kring lämningarna påträffades ytterligare tre härdar (A240, 282 och 292) och en nedgrävning (A302) vilka låg i anslutning till de tidigare påträffade anläggningarna. De nya anläggningarna undersöktes och dokumenterades. Kring dessa anläggningar schaktades det ytterligare ca 700 kvadratmeter och inga fler anläggningar påträffades.

Vid schaktningen påträffades en sedan tidigare okänd stenåldersboplatz, vilket föranledde vidare undersökning genom provrutgrävning. Sammanlagt grävdes 24 kvadratmeterstora provrutor fördelade över undersökningsområdet. I 13 av dessa påträffades flinta och/eller kvarts.

Inledning

Jönköpings läns museum genomförde under september månad 2020 en arkeologisk förundersökning på fastigheten Vättersnäs 1:1 (blivande kvarteret Utblicken 1) inför byggnation av bostadshus. Förundersökningsområdet var 7800 kvadratmeter stort. Beställare var Jönköpings kommun och fält-och rapportansvarig var Jörgen Gustafsson, Jönköpings läns museum.

Målsättning och Metod

Målsättningen med förundersökningen var att begränsa de under utredningen påträffade boplatslämningarna vilket gjordes genom utvidgad schaktning. Utöver detta var målet att karaktärisera och datera lämningarna. Under förundersökningens gång påträffades en okänd stenåldersboplat vilken vi försökte begränsa genom att gräva provrutor. Inmätning gjordes digitalt och anläggningarnas profiler ritades för hand.

Topografi

Undersökningsområdet ligger på gammal åkermark drygt 50 meter från Vätterns strand. Direkt norr om är en lövträdsbevuxen ravinsom skurits ut av Skrämmabäcken som mynnar i Vättern strax norr

Figur 3a och b. Vy över undersökningsområdet från söder.

Figur 4. Del av undersökningsområdet en vacker septembermorgon. Fotot taget från söder.

om UO. Söderut sträcker sig Vättersnäs villabebyggelse. Jordarten består av stenig morän.

Fornlämnings- och kulturmiljö

I området kring Vättersnäs finns fornlämnningar och lösfynd från stenålder till vikingatid. Speciellt intressant är kulturlandskapet som ligger under Vätterns yta i Huskvarnaviken. Detta hänger samman med att sjön har tippat åt söder på grund av den ojämna landhöjningen, vilket har fört med sig att Vätterns södra strandlinje har förskjutits flera hundra meter mot söder sedan stenåldern. Under vattnet i viken finns ett stort bronsåldersröse (L1973:2726), fyndplatser för två bronsålderssvärd (L1973:2902 och L1973:2651). Här har ett flertal fynd av stenyxor, stående stubbar och rester efter bryggkonstruktioner under vatten påträffats (Nordström & Rönnby 2005). Ca 150 meter nordväst om utredningsområdet ligger Högagärde med uppgift om ett gravfält (L1973:2668), fyndplats för stenyxor och lägenhetsbebyggelse. I övrigt har boplatslämnningar från äldre och mellersta järnålder påträffats på flera ställen i Vättersnäs (L1971:1067, L1971:1034 och L2020:8426).

Tidigare undersökningar

Två arkeologiska utredningar har genomförts i närområdet. Ett större område cirka 175 meter åt sydost, L1971:1067. Här påträffades boplatslämningar från äldre järnåldern, (Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 2005:12). En annan, mindre yta, cirka 250 meter västerut gav endast en hård som bedömdes vara av förhistorisk karaktär, L1971:1034 (Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 2011:28). 2011 utfördes en arkeologisk utredning vid Gula Sanna i Vättersnäs, ca 600 meter öster om det aktuella förundersökningsområdet. Där påträffades ett fragment av en konisk mikrospånkärna (Gustafsson 2011).

Resultat

Vid utredningen våren 2020 (Nordström 2020) påträffades två härdar (A308, 317) och fyra härdbottnar (A202, 288, 295, 382) på utredningsområdet. Av dessa härdar daterades A317 till förromersk järnålder, 363 - 171 f.Kr., 2 sigma.

Målsättningen var nu att avgränsa dessa lämningar. När schakten utvidgades kring lämningarna påträffades ytterligare tre härdar (A240, 282 och 292) och en nedgrävning (A302) vilka låg i anslutning till de tidigare påträffade anläggningarna. Kring dessa anläggningar schaktades det ytterligare ca 700 kvadratmeter och inga fler påträffades.

De nypåträffade anläggningarna undersöktes och dokumenterades. A240 var en större hård/härdgrop, rund, 1,3 meter i diameter och 0,3 meter djup och innehöll ca 15 kg skörbränd sten. Fyllningen bestod av sotig siltig sand. Anläggningen daterades till yngre bronsålder, 777–516 f.Kr., 2 sigma.

A282 och 292 var mindre härdar, båda runda och ca 0,5 meter i diameter och ca 0,1 meter djupa. De innehöll några skörbrända stenar och fyllningen bestod av svartbrun sotig sand. A282 daterades till bronsålder, 1384–1127 f.Kr., 2 sigma.

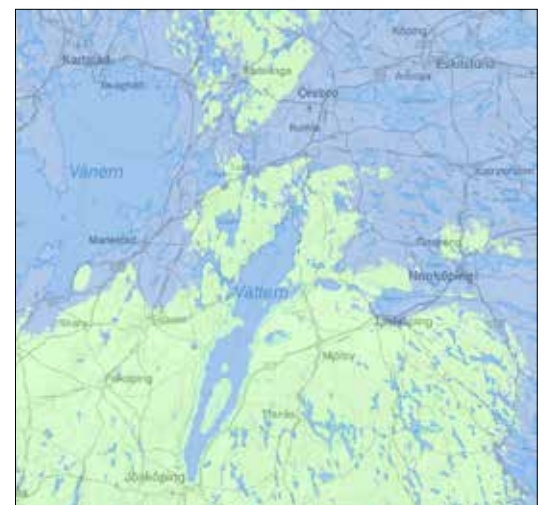
Nedgrävningen A302 daterades till vikingatid, 776–992 e.Kr., 2 sigma.

När schaktningen för att begränsa boplatsten genomfördes påträffades flera flintavslag. Detta fick oss att misstänka att det också fanns en stenåldersboplats inom området. Därför bestämdes att provrutor skulle grävas. Sammanlagt grävdes 24 kvadratmeter stora provrutor fördelade över undersökningsområdet. I 13 av dessa påträffades flinta och/eller kvarts. Två av flintorna kan enligt gängse definitioner bedömas som mikrospån men flera av avlagen är tillverkade med samma tryckteknik som är karaktäristisk för den här tidsperioden, det vill säga magleloseperioden, 9500–6000 f.Kr. eller Sandarnakulturen, 8400–6000 f.Kr.

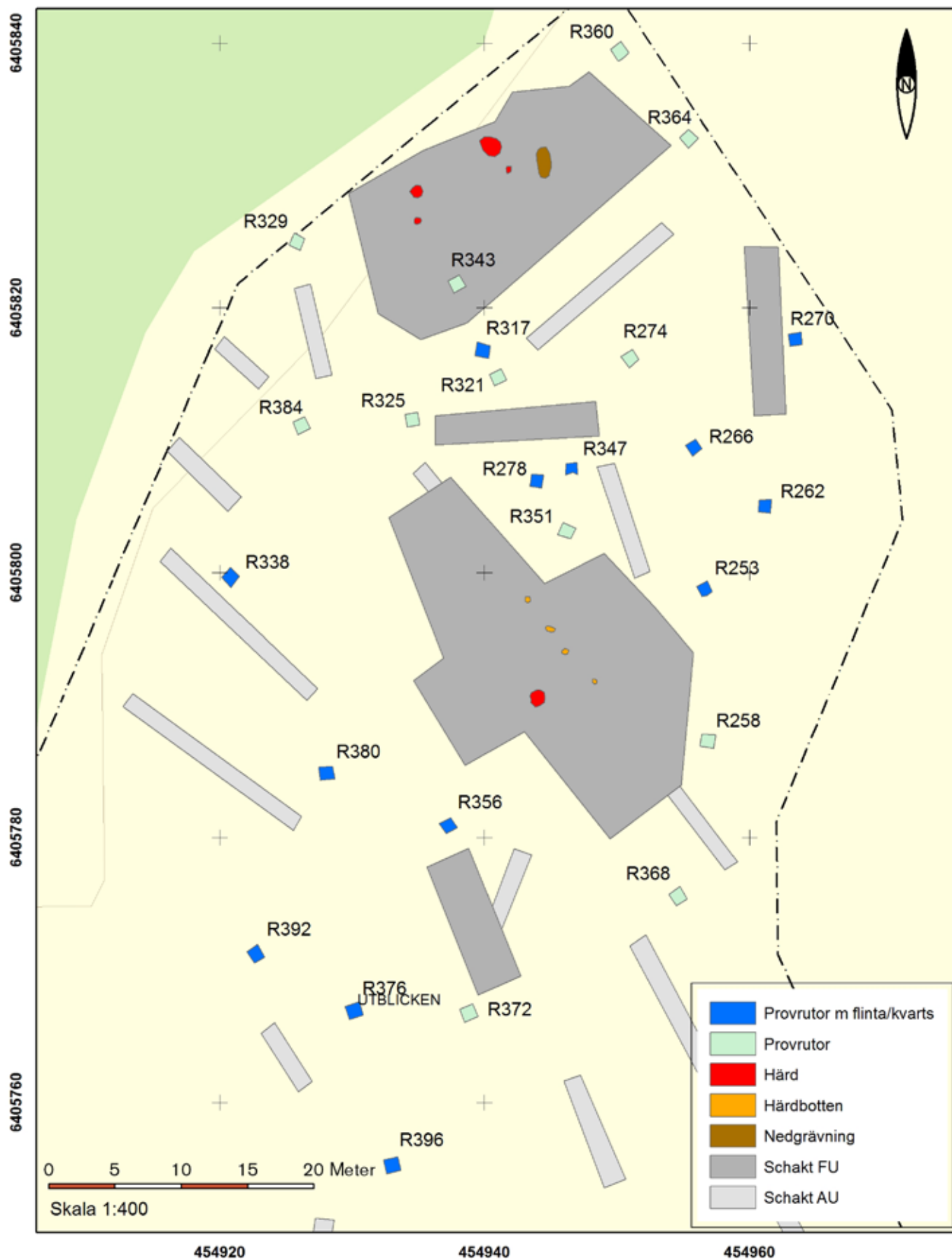
Ofta drar man slutsatsen att människorna har invandrat söder ifrån men i det här fallet är det fullt möjligt att de kommit från väster. 9000 år f.Kr. var Vättern förbunden med Vänern via ett

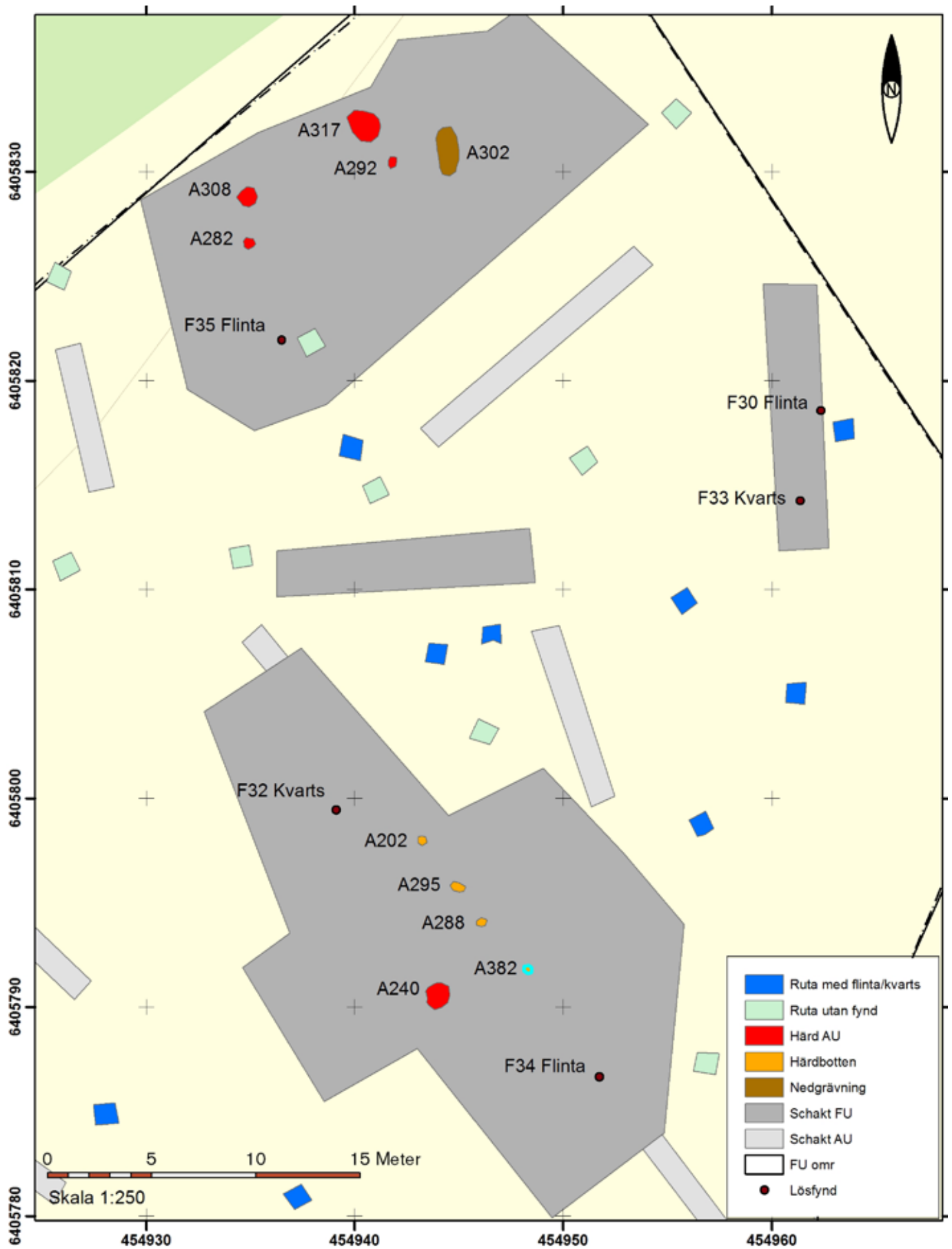
Figur 5. Härden A240 i profil.

Figur 6. Strandlinjenivåer 9000 år f.Kr. (SGU kart-generator).

Figur 7. Plankarta som visar rutornas placering.

Figur 8. Schakt-och anläggningskarta.

Figur 9. Mikrospånfragment och mikrospånliknande avslag (F8). Mikrospånfragmentet näst längst upp är 8 mm bred.

Figur 10. Kvartsavslag (F11, 33) och kärna av kvarts (F32). Aslaget längst upp är 12 mm brett.

sjösystem som mynnade vid nuvarande Karlsborg i Vättern. Även om vi tittar ett par tusen år framåt i tiden då den passagen stängts är det ändå möjligt att man tagit sig den relativt korta landvägen mellan Väneren och Vättern. Detta är en intressant frågeställning inför slutundersökningen.

Intressant är det också att det sedan tidigare inte finns någon registrerad mesolitisk boplats vid Vätterns södra del, utan endast ett antal lösfynd. Detta beror delvis beror på att de strandnära boplatserna, som sannolikt var den vanligaste placeringen, idag ligger flera hundra meter ut i sjön, beroende på att Vättern har tippat söder ut allt sedan inlandsisen smälte.

Det kan också tilläggas att vid rutgrävningen påträffades en glaspärla (F23), en keramiskärva (F13), två slaggbitar (F12, 13) och tre brända ben (F6, 15,16). Dessa kan sannolikt härledas till den förundersökta boplatsen.

Utifrån dateringarna och fynden av mesolitisk flinta kan vi konstatera att platsen har används kontinuerligt från mesolitikum till vikingatid, vilket inte är konstigt med tanke på den strategiska belägenheten vid Vätterns södra spets.

Fynd

Vid undersökningen påträffades 29 flintor varav 2 mikrospån, 20 avslag och 2 övrig flinta. Det påträffades också 13 kvartsbitar, varav sju avslag, fyra splitter samt en möjlig kärna. Som tidigare nämnts hittades det också en grön glaspärla (F23), en keramiskärva (F13), två slaggbitar (F12, 14) och tre brända ben (F6, 15, 16).

Figur 11. Keramik (F13) och en glaspärla (F23). Pärlan är 7 mm i diameter.

Referenser

Kartmaterial

Sverges geologiska undersökning (SGU)

Kartgenerator, strandnivåer 11000 BP.

Tryckta källor och litteratur

Borg, Jan & Kallerskog, Linnea. 2005. *Boplatslämningar från äldre järnålder - schaktkontroll i samband med nedläggning av fjärrvärme inom Vättersnäs* Jönköpings läns museum arkeologisk rapport 2005:12. Jönköping.

Borg, Jan. 2011. *Rosenlund 2:1. Arkeologisk utredning inför nybyggnation av curlinghallar, Jönköpings socken i Jönköpings kommun, Jönköpings län.* Jönköpings läns museum arkeologisk rapport: 2011:28.

Gustafsson, Jörgen 2011. *Gula Sanna, kv Ungdomen 18 - Arkeologisk utredning inför husbyggnation kv Ungdomen, Jönköpings stad i Jönköpings kommun, Jönköpings län.* Jönköpings länsmuseum rapport 2011-24. Jönköping.

Nordström, Mikael & Rönnby, Johan. 2005. *Provundersökning. Röset i Huskvarnaviken— provgrävning i ett förmodat bronsåldersröse på fyra meters djup i Vättern. Ljungarums socken i Jönköpings kommun. Jönköpings län.* Jönköpings läns museum, arkeologisk rapport 2005:18. Jönköping.

Bilaga 1. Anläggningstabell

Anl nr	Typ	Form	Längd	Bredd	Diam	Besk	N	E	Z	¹⁴ C
202	Härdbotten	Rund	-	-	0,4	Påträffad vid AU	6405797,97	454943,24	96,51	
240	Härd	Rund	-	-	1,13		6405790,54	454943,99	96,69	
282	Härd	Rund	-	-	0,5		6405826,57	454934,94	95,93	
288	Härdbotten	Rund	-	-	0,43	Påträffad vid AU	6405794,04	454946,08	96,64	
295	Härdbotten	Oval	0,7	0,41	-	Påträffad vid AU	6405795,73	454944,93	96,59	
302	Nedgrävning	Oval	2,33	0,99	-		6405831	454944,46	95,88	
308	Härd	Rund	-	-	0,93	Påträffad vid AU	6405828,79	454934,87	95,84	
317	Härd	Oval	1,7	1,3	-	Påträffad vid AU	6405832,21	454940,47	95,91	
382	Härdbotten	Rund	-	-	0,36	-Påträffad vid AU	6405791,79	454948,30	96,75	
392	Härd	Oval	0,58	0,41	-		6405830,45	454941,81	95,86	

Bilaga 2. Fyndtabell

F nr	Sakord	Mtrl	Antal	Längd	Bredd	Vikt	Krusta	Bränd	Slitspår	Kommentar	N	E	Z	Mät nr
1	Kärna	Kvarts	1	25	23	12	-	-	-		6405798,74	454956,62	97,16	253
2	Avslag	Flinta	1	14	12	0,3	Ja	-	-	-	6405805,02	454961,16	96,84	262
3	Avslag	Flinta	2	19	12	1,2	-	-	Ja	-	6405809,45	454955,79	96,61	266
4	Avslag	Flinta	1	19	8	0,3	Ja	-	Ja	-	6405817,62	454963,46	96,41	270
5	Avslag	Kvarts	2	16	12	1	-	-	Ja	-	6405817,62	454963,46	96,41	270
6	Bränt ben	Ben	2	13	8	0,9	-	Ja	-	-	6405817,62	454963,46	96,41	270
7	Övrig flinta	Flinta	1	22	17	3,9	Ja	-	-	-	6405806,92	454943,93	96,42	278
8	Mikrospån	Flinta	5	28	9	2,5	-	-	Ja	Alla är fragment av spån	6405806,92	454943,93	96,42	278
9	Avslag	Flinta	3	22	10	2,1	-	-	Ja	-	6405806,92	454943,93	96,42	278
10	Avslag	Flinta	2	17	15	1,1	-	-	-	-	6405816,77	454939,84	96,40	317
11	Avslag	Kvarts	1	25	13	1	-	-	-	-	6405816,77	454939,84	96,40	317
12	Slagg	Slagg	3	35	25	25,6	-	-	-	-	6405816,77	454939,84	96,40	317
13	Keramik	Lera	1	30	19	4,5	-	-	-	-	6405816,77	454939,84	96,40	317
14	Slagg	Slagg	2	36	35	29,6	-	-	-	-	6405814,74	454941	96,25	321
15	Bränt ben	Ben	2	4	2	0,1	-	Ja	-	-	6405816,17	454950,98	96,38	274
16	Bränt ben	Ben	10	23	8	3,3	-	Ja	-	-	6405811,55	454934,55	96,26	325
17	Avslag	Flinta	3	19	15	1,1	-	-	Ja	-	6405799,63	454920,81	95,97	338
18	Avslag	Kvarts	1	20	8	1,2	-	-	-	-	6405799,63	454920,81	95,97	338
19	Splitter	Kvarts	4	9	7	1,4	-	-	-	-	6405799,63	454920,81	95,97	338
20	Mikrospån	Flinta	1	17	7	0,2	-	-	Ja	-	6405807,86	454946,55	96,22	347
21	Avslag	Flinta	2	18	7	0,5	-	-	Ja	-	6405807,86	454946,55	96,22	347
22	Avslag	Flinta	1	17	12	0,3	-	-	Ja	-	6405780,89	454937,27	96,84	356
23	Pärta	Glas	1	7	7	0,4	-	-	-	Grön	6405766,74	454938,8	97,13	372
24	Avslag	Kvarts	1	13	7	0,2	-	-	-	-	6405766,92	454930,15	96,86	376
25	Avslag	Flinta	1	17	11	0,6	-	-	Ja	-	6405784,86	454928,06	96,49	380
26	Mikrospån	Flinta	1	17	4	0,1	-	-	Ja	-	6405771,2	454922,71	96,59	392
27	Avslag	Flinta	1	18	8	0,6	-	-	Ja	-	6405771,2	454922,71	96,59	392
28	Avslag	Kvarts	1	24	12	1,3	-	-	-	-	6405771,2	454922,71	96,59	392
29	Avslag	Flinta	1	20	10	1,1	-	-	Ja	-	6405755,25	454933,02	96,31	396
30	Avslag	Flinta	1	22	14	0,8	-	Ja	Ja	-	6405818,54	454962,35	96,04	235

Fnr	Sakord	Mtrl	Antal	Längd	Bredd	Vikt	Krusta	Bränd	Slitspår	Kommentar	N	E	Z	Mät nr
31	Avslag	Flinta	1	20	11	1,2	Ja	-	Ja	-	6405786,64	454951,72	97,04	237
32	Kärna	Kvarts	1	38	26	18	-	-	-	-	6405799,44	454939,1	96,53	238
33	Avslag	Kvarts	1	18	10	1,1	-	-	-	-	6405799,44	454939,1	96,53	236
34	Övrig flinta	Flinta	1	34	20	5,3	-	Ja	-	-	6405786,64	454951,72	97,04	237
35	Avslag	Flinta	1	15	10	1,1	-	Ja	-	-	6405821,93	454936,5	96,04	342

Bilaga 3. Resultat ^{14}C -analys

Uppsala 2021-03-10

UPPSALA
UNIVERSITETÅngströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Kol-14 gruppen

Besöksadress:
Ångström Laboratoriet
Lägerhyddsvägen 1Postadress:
Box 529
751 20 UppsalaTelefon:
018 – 471 3124Telefax:
018 – 55 5736Hemsida:
<http://www.tandemlab.uu.se>E-post:
radiocarbon@physics.uu.seJörgen Gustafsson
Jönköpings läns museum
Box 2133
550 02 JÖNKÖPING**Resultat av ^{14}C datering av träkol från Vättersnäs 151/20, Kv
Utblicken 1, Jönköpings socken och kommun, Jönköpings
län. (p 3399)****Förbehandling av träkol:**

1. Synliga rottrådar borttages.
2. 1 % HCl tillsätts (10 h, under kokpunkten) (karbonat bort).
3. 1 % NaOH tillsätts (10 h, under kokpunkten). Löslig fraktion fälls genom tillsättning av konc. HCl. Fällningen som till största delen består av humusmaterial, tvättas, torkas och benämns fraktion SOL. Olöslig del, som benämns INS, består främst av det ursprungliga organiska materialet. Denna fraktion ger därför den mest relevanta åldern. Fraktionen SOL däremot ger information om eventuella föroreningars inverkan.

Före mätningen av ^{14}C -innehållet i acceleratoren förbränns det tvättade och intorkade materialet, surgjort till pH 4, till CO_2 -gas som i sin tur grafiteras genom en Fe-katalytisk reaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen INS daterats.

RESULTAT

Labbnummer	Prov	$\delta^{13}\text{C}\text{‰ V-PDB}$	^{14}C ålder BP
Ua-69075	A240	-25,8	2 500 ± 31
Ua-69076	A282	-25,7	3 010 ± 30
Ua-69077	A302	-26,2	1 130 ± 28
Ua-69078	A317	-24,8	2 195 ± 29

Med vänliga hälsningar

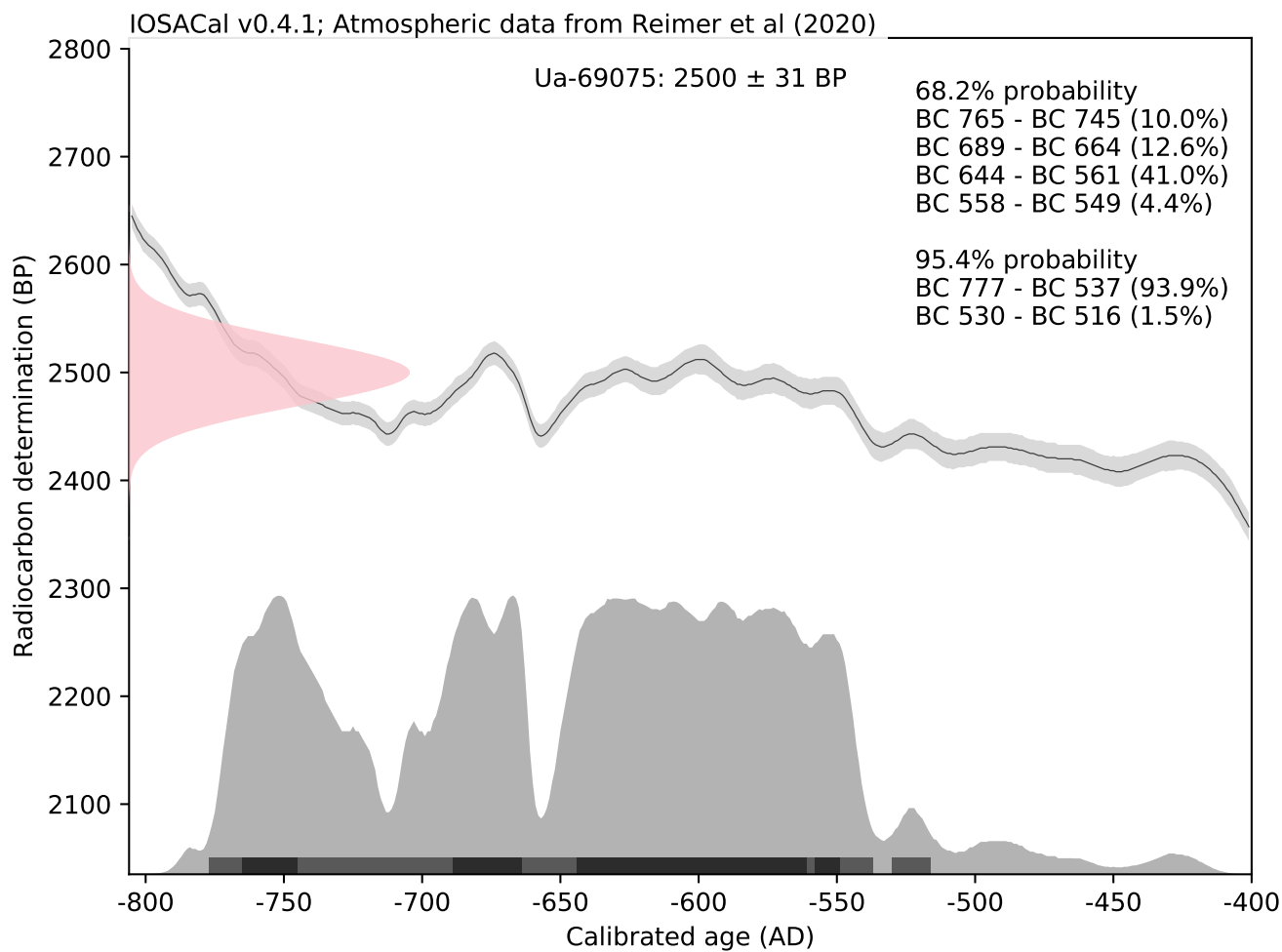
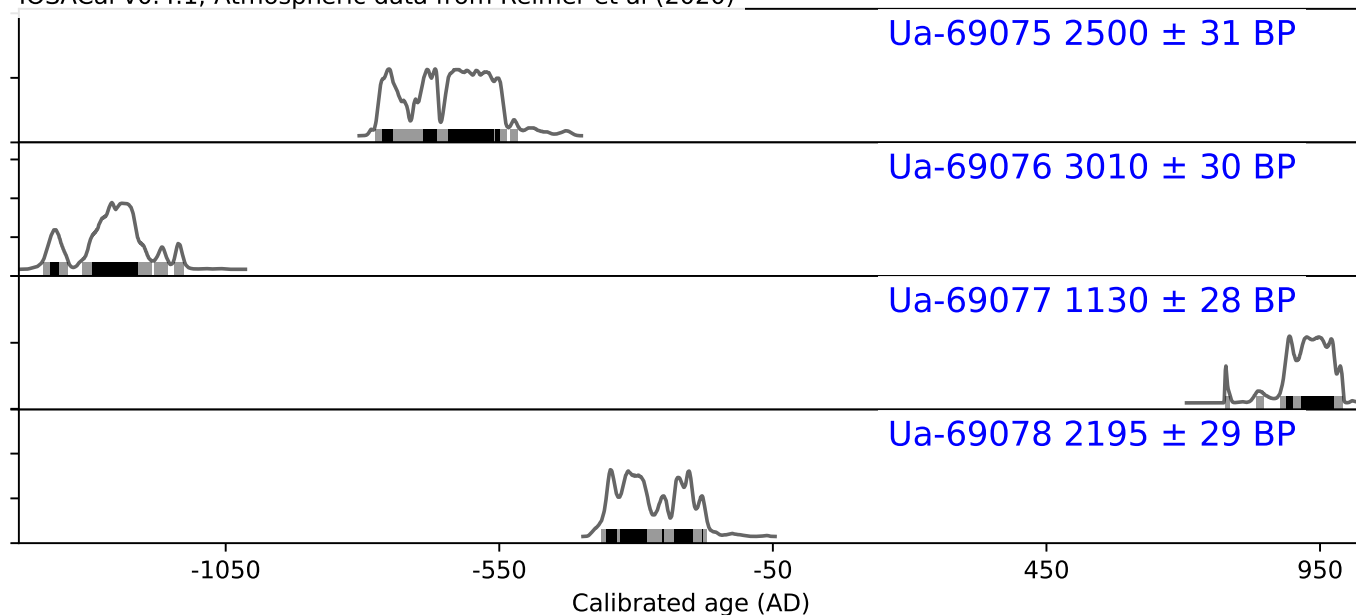
Lars
Beckel

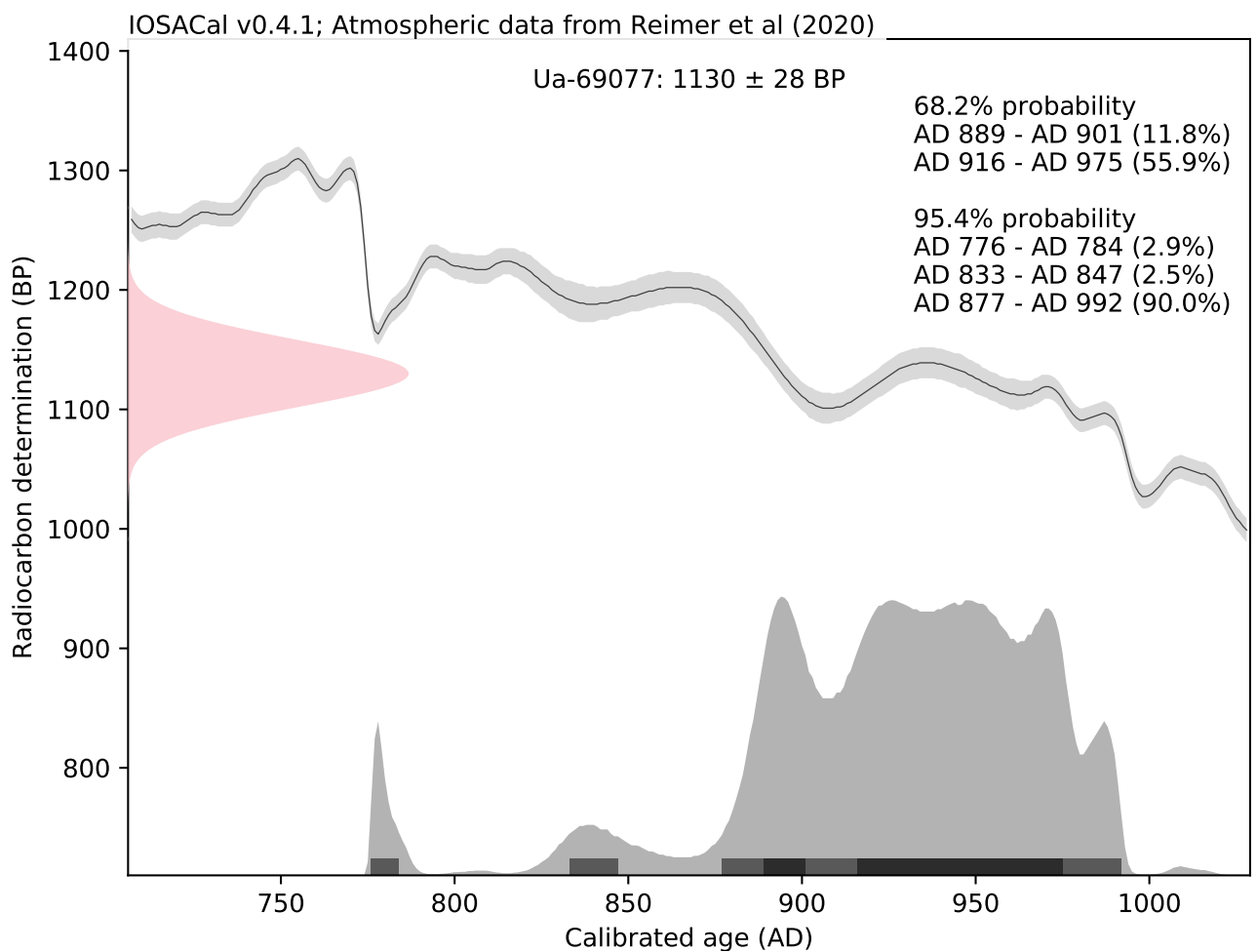
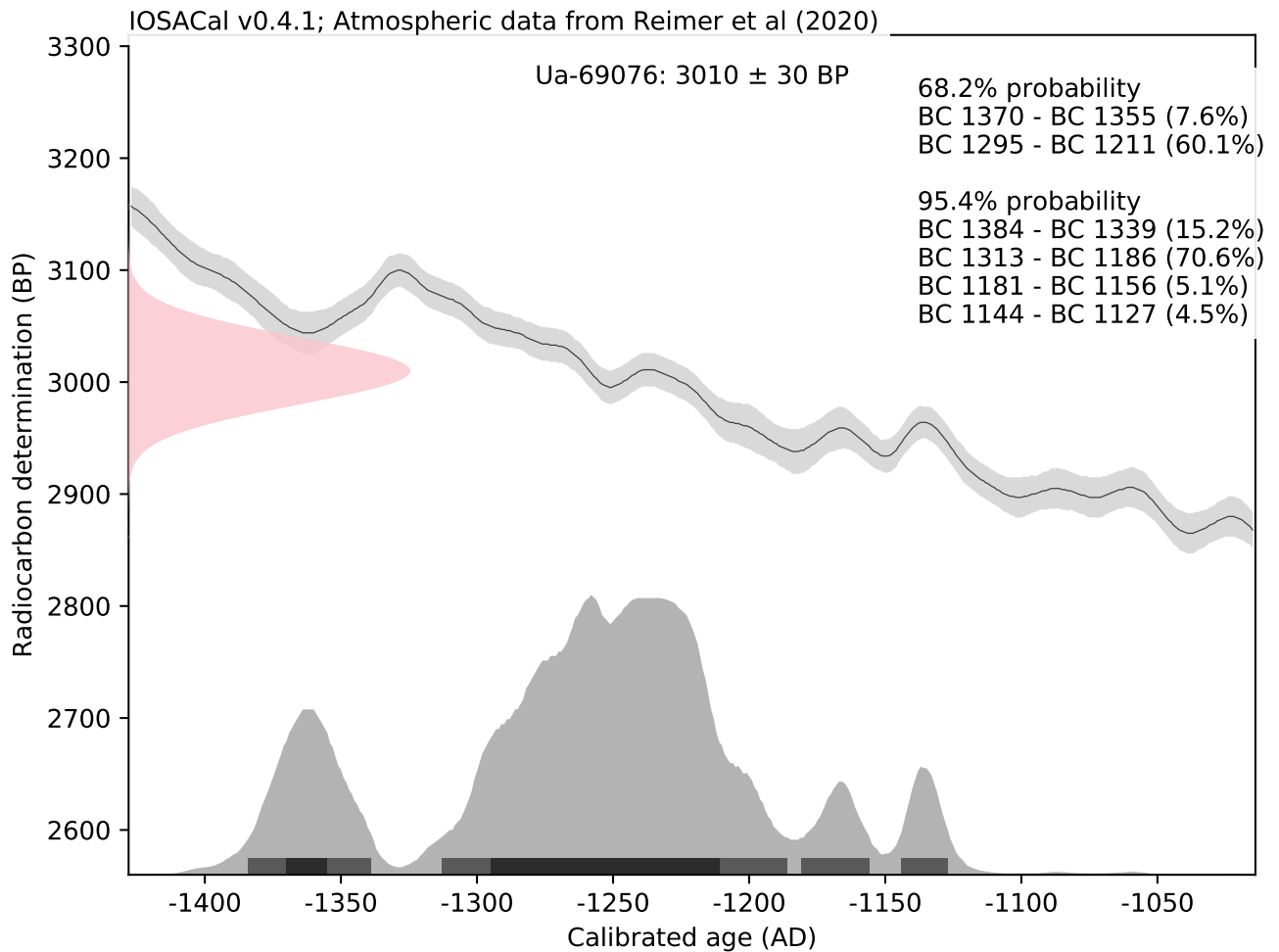
Daniel Primetzhofers/Lars Beckel

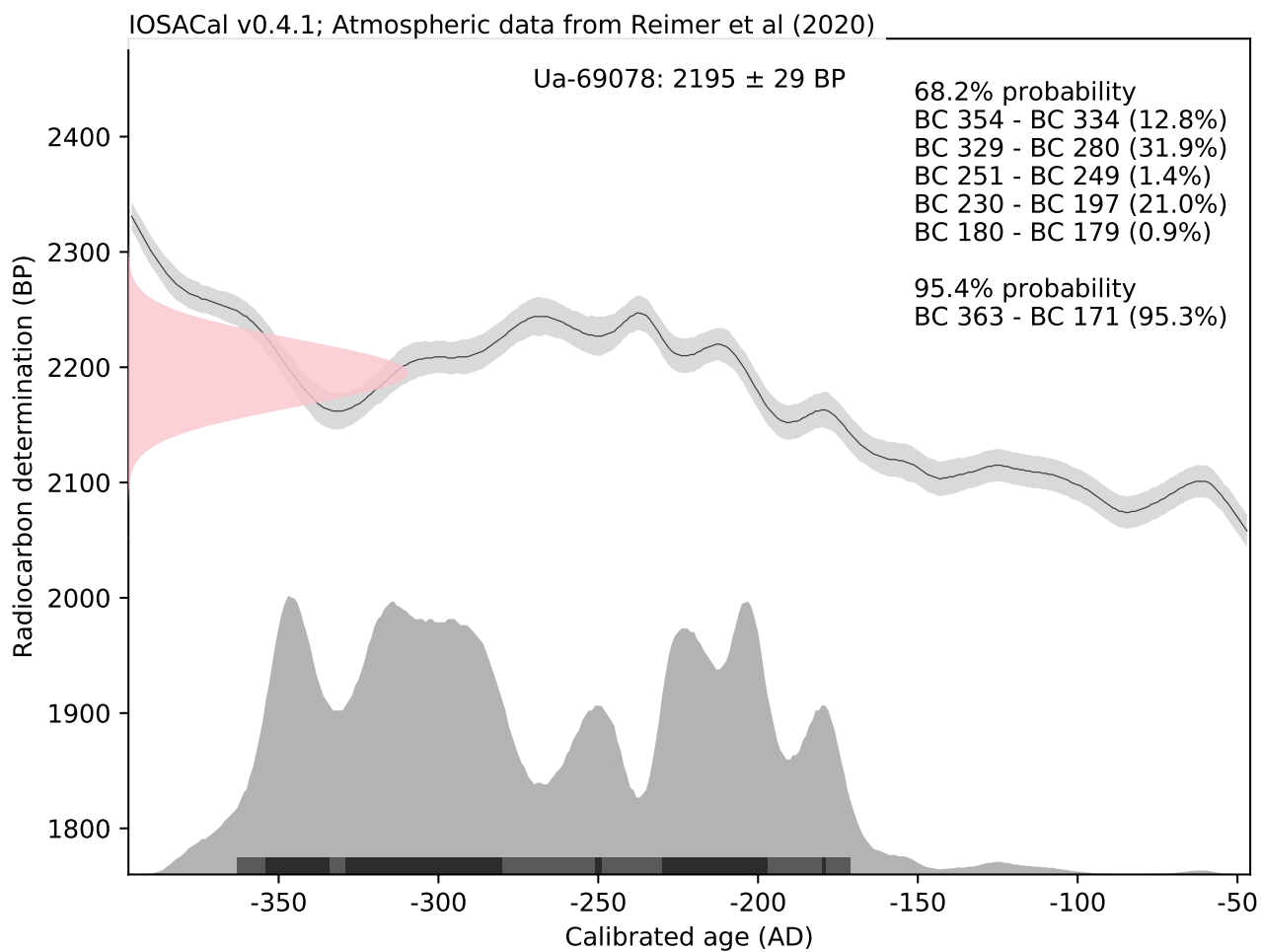
Digitally signed by
Lars Beckel
Date: 2021.03.11
12:54:31 +01'00'

Kalibreringskurvor

IOSACal v0.4.1; Atmospheric data from Reimer et al (2020)

Jönköpings läns museum genomförde under september 2020 en arkeologisk förundersökning inför byggnation av bostadshus. Förundersökningsområdet var 7800 kvadratmeter stort.

Vid utredningen våren 2020 påträffades två härdar och fyra härdbottnar. Målsättningen var nu att avgränsa dessa lämningar. När schakten utvidgades kring lämningarna påträffades ytterligare tre härdar och en nedgrävning, vilka låg i anslutning till de tidigare påträffade anläggningarna. De nya anläggningarna undersöktes och dokumenterades. Kring dessa anläggningar schaktades det ytterligare ca 700 kvadratmeter och inga fler anläggningar påträffades.

Vid schaktningen påträffades en sedan tidigare okänd stenåldersboplatz, vilket föranledde vidare undersökning genom provrutgrävning. Sammanlagt grävdes 24 kvadratmeterstora provrutor fördelade över undersökningsområdet. I 13 av dessa påträffades flinta och kvarts.

